

פרוטוקול מס' 246

מישיבת ועדת העבודה, ביום ב'
בשבת תשל"ו, 5.1.76, בשעה 10.00

חברי הועדה:

נכחו:

ש. ארבל - אלמוזלינו - יו"ר
א. אבטבי
י. ז. אמיר
פ. גרופר
ל. דיציאן
ס. דרובלס
ה. זיידל
י. יודין
ד. לוי
ד. קורן
ח. שמעוני

מוזמנים:

י. אדמוני - מנהל המחלקה להתישבות, הסוכנות היהודית
ר. עזרוני - התעשייה האוירית
י. גלאס - משרד המשפטים
ת. פנחסוביץ -
א. פינק - מנהל אגף השיקום, משרד הבטחון
י. תמיר - יועץ משפטי, אגף השקום, משרד הבטחון
י. רוזן - אגף השיקום, משרד הבטחון
א. נויבק - משרד האוצר

מזכיר הועדה: מ. שולם

רכז מידע משפטי: א. בכנר

רשמה: א. אשמן

סדר היום: א. סיכום הדיון בהצעה לסדר-היום של חה"כ ז. המר בענין
"פינוי מתיישבים ממרכז בני-יהודה ברמת-הגולן."

ב. חוק הנכים (תגמול משושיקום) (תיקון מס' 9), תשל"ה-1975

ג. חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום)
י. (תיקון מס' 11), תשל"ה-1975

א. סיכום הדיון בהצעה לסדר-היום של חה"כ ז.המר בענין
"פינוי מתיישבים ממרכז בני-יהודה ברמת-הגולן".

הינו"ר ש. ארבל-אלסוולינו: רבותי, אני פותחת את הישיבה.

קיימנו שתי ישיבות בענין בני-יהודה, ולאחר הישיבה בהשתתפותו של מר רענן וייץ סכמנו כמה דברים ואמרת שאכין טיוטה של הצעות, כך עשיתי. ההצעה הופצה בין חברי הועדה.

שמחתי לקרוא בעתון מיום 1 בינואר 1976 כי יושבה המחלוקת בענין בני-יהודה. אני מציעה להוסיף למסקנות סעיף הסובר על הסמכות שניתנה לוועדת האיכלוס.

י. אדמוני: הדיונים שהיו בוועדה עוררו הדים אצל אנשי

בני-יהודה, ובעיקר הדיון שהיה בתל-אביב שקיבל פרסום רחב בעתונות. לאחר זאת קיבל מפעל התעשייה האזרית בבני-יהודה הודעה של ארבעה עובדים שהם עוזבים את העבודה במפעל. מה שחזינו אמנם קורה. אינני מדבר על שתי המשפחות שעליהן דנו בפעם הקודמת, אלא על ארבע משפחות אחרות. איש אחד עובד בהוראה בבית ירח וכבית זרע והחליט להיות לחשמלאי עצמאי. שני עבד בקס"ל, בקשתו לקבל דיור בבני-יהודה נענתה בשלילה, הצטרף לתעשיות-גולן וקיבל דירה, עזב את העבודה בתעשיות-גולן וחזר לעבודתו בקס"ל. שלישי עבר קורס במפעל, ולאחר שהשקיעו בו הרבה כסף עזב את המפעל ומספח עבודה כחשמלאי עצמאי. החשמלאי הראשי של המפעל הגיש את התפטרותו, הוא רוצה להיות חשמלאי עצמאי. אם נאפשר לכל אחד לעשות ככל העולה על רוחו, אנשים יטשו את העבודה במפעל, ולא תהיה ברירה אלא לסגור את המפעל כי לא נוכל להוסיף במקום בתים בקצב הדרוש לקבלת עובדים חדשים. בשלב הבא, אם אנשים אלה לא ימצאו להם עבודה כעצמאיים, יעבירו את הבתים לידי אחרים.

אני רוצה לקרוא לפניכם סכום מדיון שנערך בהשתתפות נציגים של ועד ישובי דרום רמת הגולן, המועצה האזורית עמק הירדן ואנשי המחלקה להתישבות: המכתב חתום על ידי רענן וייץ:

"בפגישה שהתקיימה ביום ג' 30.12.75 במרכז הכפרי בני-יהודה ושנטלו בה חלק החתום מטה, נציגים של ועד ישובי דרום רמת הגולן ונציגי המועצה האזורית עמק הירדן, נאו הצדדים לידי לידג הסכם בדבר תהליך קבלתם של מועמדים למרכז הכפרי בני-יהודה. המועמדים יתקבלו רק לפי הקריטריונים הנהוגים לגבי המרכזים הגושיים ולפי צרכי המפעל.

להלן עיקרי ההסכם:

- א. כל מועמד המבקש להתיישב במרכז הכפרי בני-יהודה יעבור את ועדת האיכלוס המקומית לצורך קבלת אישור וקביעת תפקידו במרכז ולשם קבלת דיור במקום.
- ב. תושב המקום המבקש לשנות את תפקידו יהיה חייב לקבל את אישורה של ועדת האיכלוס שתבדוק אם בקשתו תואמת את הקריטריונים הנדרשים. במידה שלא יקבל אישור כזה יתבקש התושב לפנות את הדירה שקיבל ואם יסרב ינקטו נגדו הצעדים המשפטיים המתחייבים מהפרת ההסכם.
- ג. לגבי שתי המשפחות שקיבלו צו פינוי מן המקום הוחלט לפעול למציאת פתרון לענין ברוח ההסכם שהושג. במידה שלא ימצא פתרון מתאים הוסכם על דעת כל הצדדים הנוגעים בדבר כי שתי המשפחות תחתומנה על התחייבות לעזוב את המקום לאחר שיימצא עבורן מקום מגורים אלטרנטיבי ברמת הגולן.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

מר אדמוני שלח לנו גם מכתב, לא אקרא אותו, נצרף אותו לפרוטוקול..

אני מציעה שנקרא את הצעות הסכום.

פ. גרופר:

יש שתי גישות שונות ואינני רואה סיכוי לגשר על הפער שביניהן. ההסלצות של ועדה של הכנסת נוגעות לא רק לענין של בני-יהודה אלא המרכזים הגושיים בכלל. אני חושב שהדרך של הסחלקה להתיישבות בענין זה אינה נכונה. מר אדמוני מנסה להסביר שעל ידי התערבות בענין אנחנו עלולים להרוס מפעל נטחוני ולפגוע בהתיישבות. לא כך הוא הדבר. אני יודע שאלון-שבות, המרכז בגוש עציון, מאוכלס על ידי 105 משפחות ונתנו אפשרות לחמישים משפחות לבנות להן בית בתכנית "בנה ביתך". אמנם הכל צריך להיות מסודר ומאורגן, אבל לא צריכה להיות סגירה הרמטית. בני-יהודה הוא לא מרכז גושי לשרותים לחקלאות בלבד. למה לא לאפשר לאנשים לבנות להם בית על חשבונם ולחיות ברמת הגולן? אם אפשר לפתח מרכזים גושיים לא על חשבון המדינה, למה לא לאפשר זאת? צריך להמליץ על ררויזיה בגישה למרכזים גושיים, כי אלה לא מרכזים כפריים מובהקים אלא יותר מרכזים עירוניים.

אי אפשר להחזיק בכח את העובדים במפעל, לאחר שנה או שנתיים ימצאו אלף ואחד תרוצים כדי לעזוב את העבודה. האם אנחנו רוצים להשפט אתם בבתי משפט ולבקש צו פינוי?

יש הבדלים בגישה ולא נוכל להסכים לחלק

מהמסקנות.

ס. דרובלס:
אני חושב שמוקדם מדי לדון על המסקנות. לדיון בענין בני-יהודה יש השלכות על מרכזים גושיים אחרים, לכן צריך לדון בבעיה באופן כללי.

מרכזים גושיים הוקמו כדי לשרת את ההתיישבות, אם כי לא בכל מקום הצליחו והשיגו את המטרה. כיום יש ביקוש רב לבתים במרכזים הגושיים. כאשר אדם בא למרכז גושי הוא מקבל חוזה שכירות לשנה אחת. אין לו שום זכויות, חוק הגנת הדייר אינו חל עליו. יכול להיות סורה או עובד במפעל שיושב במקום 5 או 8 שנים, אינו יכול להמשיך בעבודתו מטעמי בריאות, או מפני ששינה דעתו, והוא צריך לחפש לעצמו דירה אחרת. אמנם שילם דמי שכירות כמעט אפסיים, אבל אין בידו דירה, והוא כבר לא יכול לקבל דירה שמיועדת לזוגות צעירים. מי שעוזב מושב מקבל סכום מסוים של כסף עבור הזכות במושב, אמנם באופן בלתי רשמי, במקומות מסוימים מאות אלפים ובמקומות אחרים רבבות לירות, והוא יכול להסתדר במקום אחר. צריך לתת את הדעת על כך שבמרכז גושי אין לאדם שום זכויות במקום.

שמעתי שהבתים בבני-יהודה הם גדולים ונוחים, במקומות אחרים יש בתים של 64 מ"ר. אם המשפחה גדלה, הבית צר. אבל הבית הוא לא של הדייר, הוא לא יכול לעשות בו שינויים ושיפורים כי לא יוכל להחזיר לעצמו את ההשקעה בשיפורים.

אמנם נאמר לאנשים במפורש שמי שבא לבני-יהודה צריך לעבוד במפעל, אבל אם אדם החליט לעזוב את המפעל ולעבוד בקק"ל צריך גם אז לאפשר לו לגור במקום. ואם הישובים בסביבה זמוקים לחשמלאי, מוטב שיגור בבני-יהודה ולא בחיפה. במרכז הגושי צריכים להיות בעלי מקצוע שנותנים שרותים לסביבתם.

מרכז גושי סוקס כדי לשרת את הישובים
בסביבה או כדי לספר להם תעסוקה, אם אין להם די אמצעי ייצור. אני
מבקש לדעת כמה מאנשי הישובים בדרום רמת הגולן עובדים במפעל.

כיום משלמים בבני-יהודה שכר דירה של
לירה למטר. המפעל או המוסדות המיישבים מעונינים שההיו עובדים
במקום ונותנים טובסידיה למגורים. אדם שעובד במפעל ימשיך לשלם לירה
למטר, אבל במקום לפנות מי שעזב את העבודה במפעל אפשר לדרוש ממנו
שכר דירה כמקובל בשוק. אין לנו זכות מוסרית לפנות אנשים שכאו לחיות
ברמת הגולן ובכך נענו לצו לאומי, אבל איננו חייבים לתת להם דירות
בשכר דירה סמלי.

יש תושבים שדורשים אפשרות לקנות את הדירות
שלהם. אמנם אנחנו חייבים להבטיח את הצביון של המקום, אבל אפשר למצוא
דרך לפתור את הבעיה כדי שאנשים יראו את ישיבתם במקום כישיבה של קבע
ולא ישיבה זמנית. מי שרואה את עצמו תושב זמני חייב להחזיק דירה
במקום אחר, או לדאוג שתהיה לו דירה גם במקום אחר, אחרת הוא עלול
יום אחד למצוא את עצמו ברחוב.

ד. סדר:

אין ספק שידדי חה"כ דרובלס הציג בעיה
התיישבותית ואנושית ממדרגה ראשונה, אבל
המסקנות שלי קצת שונות משלו. כאשר איש הולך לקיבוץ או למושב, הוא
מקבל הלוואות, חותם על שטרות, מתחייב מבחינה כלכלית. אם הוא עוזב
את הקיבוץ, הבית צשאר של הקיבוץ. מי שעוזב מושב אינו מקבל פיצויים
לפי מה שהשקיע.

בני-יהודה הוקמה בשביל התעשייה האוירית.
אולי צריך להרחיב את הישוב, להתחיל שם בתכנית "בנה ביתך" ועוד, זה
נושא לדיון. אם התעשייה האוירית והמחלקה להתיישבות יגידו שיש במקום
50 דירות מיותרות, אפשר יהיה לתת דירה לכל עובד זמני. אינני יודע
אם עובד הקק"ל הוא קבוע במקום, אולי מחר יעבירו את הבולדוזרים לתפן.
אבל לתעשייה האוירית יש מספר מוגבל של דירות, והיא זקוקה להן בשביל
עובדים שלה. אנחנו צריכים להבטיח שהמפעל ברמת הגולן יוכל להתרחב,
להוכיח שהוא יעיל יותר מאשר מפעלים באזור החוף, ולאצריך להטיל עליו
קשיים נוספים. אי אפשר לאלץ את התעשייה האוירית ואת המחלקה להתיישבות
לתת לאחרים דירות שהמפעל זקוק להן לעובדיו.

אנחנו יודעים שאם המחלקה להתיישבות והתעשייה
האוירית לא יפתחו את המקום, אף אחד לא יגור שם. הפרנסה היא הנסיים,
אחר כך בא השכון. אל נחניק את המפעל.

אם יש אפשרויות שכון במקום, צריכה להיות
ועדה שתפסוק מי יקבל בית, אסור שיפסוק איש יחיד. (ש. ארבל: ועדת איכלוס)
הרעיון הוא נכון. הועדה תפסוק לפי הקריטריונים שהזכרתי: צרכי המפעל
ופיתוחו, שיקולי בטחון. יש הגיון לתת מספר דירות לאנשים שהאזור זקוק
להם, למשל למח"ט שמשרת באזור.

ד. לני:

דפדפתי במסמך שהוגש לנו וראיתי שיחידות
הדיר במרכז גושי זה אינן בהכרח רק לעובדים במפעל אלא הן מיועדות גם
לאנשים שמספחים שרותים באזור. האם המחלקה ניסתה למצוא תעסוקה בסביבה
לאנשים אלה?

א. אבטבי:

לפי הערכתי, התכנון של רמת הגולן מאפשר
ויאפשר לחיות בגולן בכל צורת חיים:
קיבוץ, מושב, מרכז תעשייתי, מרכז אזורי, מרכז עירוני. במרכז אזורי
הבית הוא כעין דירת שרד, אדם עובד שנה או שנתיים ומתגורר בבית ולאחר
מכן הוא מחזיר את הבית לבעליו. צריך לשמור על המתכונת של מרכז כפרי,
צריכים לגור בו רק אותם אנשים שמשרתים את האזור. אסור למכור את הדירות
ולא לדרוש דמי שכירות גבוהים.

יחד עם זאת אני אומר שכל אדם שירצה
לחיות ברמת-הגולן ימצא את מקומו. בונים עכשיו עיירה בשם קיצרין וכל
מי שמעונין יוכל לחיות שם. אני מציע שבני-יהודה ישאר מרכז כפרי כפי
שתוכנן, את בעלי המקצועות החופשיים לא יפנו מהמקום עד שלא יהיו
דירות בקיצרין.

י. ארמוני:

צריך פעם לדון על המרכזים הגושיים, זו
יצירה ישראלית מיוחדת שאין דומה לה
בארצות אחרות, כמו שאין בארצות אחרות קיבוצים ומושבים. יצרנו את
המרכז הגושי כי חשבנו שלא יכולים לקיים שרותים ברמה נאותה בישובים
עצמם. הישובים הם קטנים ואי אפשר להקים בית ספר ומרפאה בכל ישוב קטן.

שימו לב שבכל הדיון הסוער לא שמעתם את
העמדה של ועד ישובי הגולן, לא שמעתם את דעת אנשי הגוש שהם יותר
מכולנו כאן רוצים בהגדלת האוכלוסיה ברמת הגולן. אם לא אומרים שהמחלקה
להתיישבות פושעת אם היא רוצה להוריד אנשים מרמת הגולן. הם רוצים לשמור
על אורח החיים שנבחרו בו, ולכן לחמו על הקמת קיצרין במשך שנים כדי
לפתור את הבעיה של איכלוס רמת הגולן, עד שאחרי מלחמת יום הכיפורים
הוחלט על הקמת מרכז עירוני. במרכז זה צריכים להיות שרותים ברמה
על-גושית, כמו מכוון תערוכת גדול או משחטה גדולה, מוסכים גדולים,
שאינן להם מקום במרכז גושי.

המפעל מבני-יהודה עובד בתנופה, ועומדים
לפני גמר של 6 בתים בלבד. זו שנה ראשונה שהמפעל יגמור את השנה ברווח.
הוא התחייב לספק מערכות מסוימות, אם נמוטט את המפעל ייפגעו המערכות
שקשורות בו, לא ירצו ללכת יחד אתנו להקמת מפעלים נוספים.

צריך לחשוב על בעיה של מורה שאחרי 20
שנה צריך לעזוב את המקום. המחלקה להתיישבות נכנעה כמידה מסוימת
ללחצים, ואמרנו שבמרכזים מסוימים מסכימים שתהיה חכירה לדורות, שבעצם
כמוה כמכירה. בא ארגון המועצות האזוריות שהוא בעל המרכזים, אנחנו
רק מקימים אותם ולאחר הביסוס הם עוברים מטיפולים, כיום יותר ממחצית
המרכזים הם לא בטיפולים, וארגון המועצות המקוציות לא קיבל דעתנו.
לאחר זאת הגענו להסכמה עם ארגון המועצות המקומיות וזה מספר חודשים
יושבת ועדה משפטית שבודקת אפשרות של מתן חכירה לדורות לאנשים שחיים
שנים במרכז זכין אפשרות של הרחבת הבתים. אנחנו עומדים לפני פתרון
בעיה זו, צריך לניות ניסוח משפטי סופי. אפשר יהיה להרחיב את הבתים
והאחריות לפדיון ההשקעה תיפול על המועצה האזורית.

אין ספק שיש כאן בעיה, היא נמצאת בעיון.
אינני יודע אם תפתר בהסכמת כל הצדדים. יכול להיות שצריך לקיים דיון
מיוחד בנושא זה.

היו"ר י. ארבל-אלמוזלינו: נוסף למסקנות שהועדה רשמה לפנייה את הדברים שמסר מנהל המחלקה להתיישבות כי יש ועדה משפטית שבדקת ענין הרחבה של דירות וחכירה לדורות.

י. ארמוני: בעקבות הויכוחים בקשר למרכז גושי, יש מי שמעורר את השאלה אם מותר להקים מפעל כמו מפעל התעשייה האוירית במרכז גושי. בזמנו הקמנו את המפעל כדי להאיץ את איכלוס רמת הגולן, כי לא נראתה באופק בנייתה של עיר. היום יש ויכוח קשה עם הישובים בבקעת הירדן, הם אומרים: אם רוצים להקים מפעל - בבקשה, אבל השרותים שלנו יהיו במקום אחר. המצב דומה באלון שבות. הישובים בגוש אומרים: תכנית "בנה ביתך", תכנית הרחבה - לא פה. הסכמנו שהרחבה לא תהיה באלון שבות אלא במרכז גדול יותר באזור. אנחנו ערים לבעיות, מעוניינים באיכלוס, ומנסים לתת פתרונות נכונים בלי להרוס את המסגרות שהמתיישבים רוצים בהן. אם לא נשמור על המסגרת של בני-יהודה, הישובים יבעטו, לא ישענו על המרכז או שיגרשו את האנשים שתפקידם אינו מקנה להם זכות לגרות במרכז הגושי כשחסרים מקומות לאחות, רופא, מורה.

שכר דירה ריאלי אין בו תשובה, כי פשוט אין די בתים. יש 16 בתים שחסר להם חיבור חשמלי והעבודה תושלם רק בעוד חצי שנה. המפעל זקוק לאנשים.

במכתבים שלנו הצענו שאת החיוניות של האיש לגוש ימבע הגוש עצמו על ידי ועדת איכלוס. לנו יש בוועדה זו רק קול אחד מתוך חמישה. התעשייה הצבאית בכלל אינה משתתפת בוועדה, היא רק משקיפה, היא יכולה להודיע שהיא רוצה לקבל אדם לעבודה במפעל. ישובי הגוש שאותו צריך המרכז לשרת הם הרוב בוועדה. בוועדה יש גם נציג של המתיישבים בבני יהודה.

מקובל היה שבונים בישובים בתים לבעלי מקצועות מסוימים. ויתרנו על זה ולכן הישוב טוען: איש זה לא יכול להחזיק בבית כאשר הישוב זקוק לבית בשביל מנהל חשבונות או מכוונאי. האנשים שדרושים באזור קודמים לאחרים שרוצים להחזיק בבתיים ואפילו תמורת שכר דירה גבוה יותר. ועדת האיכלוס היא שתחליט מי דרוש וחיוני לאזור, אם תחליט שהאיש אינו דרוש, יצטרך לפנות את המקום לפי החוזה שחתם עליו. ישובי הגולן שומרים על האינטרסים שקשורים בפיתוח והתיישבות.

בבני-יהודה עשינו נסיון להגדיל את המרכז הגושי על ידי הקמת מפעל, אבל אמרנו גם לתעשייה האוירית שלא יכול להיות במקום מפעל גדול מאד שמעסיק מאות עובדים, אלא מפעל בסדר גודל של מפעל במשק. הישובים עומדים על כך שהמפעל לא יגדל עד 300 עובדים. יש לנו חוזה חתום לא רק עם התעשייה האוירית אלא גם עם תנועות ההתיישבות ועם הישובים. זהו מרכז גושי וכך צריך לראותו.

אני מבקש לא לקבל כאן החלטות שיגרמו עזיבה של עובדים ובסופו של דבר לסגירת מפעלים, וימנעו הקמת מפעלים דומים. אני מבקש לא לקבל החלטות שיגרמו לכך שמתיישבים באזורים אחרים בארץ ימנעו מאתנו הקמת מפעלים דומים במרכזים שלהם. אם לא נדאג לאכלוס הבקעה על ידי הקמת מפעל, נגזול מן הבקעה הדלה באוכלוסיה מאתיים משפחות.

המפעל בבני-יהודה הוא מוצלח, הוא רווחי, המרכז הוא אטרקטיבי, יש לו ביקוש, אנשים באים לשם, יש אנשים שמנסים לנצל את הבית שנתנו להם בחינם. אני חושב שאנחנו והכנסת איננו צריכים לתת יד לדבר זה.

ג. עזרונני:

התעשייה האירית הלכה למפעל הזה לא כאל מפעל בטחוני אלא כאל מפעל חלוצי. אתם צריכים להבין בפני איזו החלטה אני עומד כחבר מועצת הסנהלים של המפעל. מדברים על ייצוא מספר מטוסים ומספר רכיבים נמסרו לייצור בגולן. מדובר על החלפת ייבוא בערך של 80 אלף דולר לחודש. אני עומד במאבק בתעשייה האירית כשאני דורש להעביר ייצור לגולן. יש שאומרים שלא כדאי לסכן חוזה ייצוא מפני שהכסאות למטוס לא יסופקו מרמת הגולן. יש בתעשייה האירית מאבק רציני על הרחבת המפעל, יש חוששים מכך, יש חלוצים שרוצים להגדיל את המפעל, כמוכן עד גבול מטוסים.

מדברים עכשיו על הקמת מפעלים ביחד עם הסוכנות באילת, במעלה אפרים, במעלה האדומים. יש מזהירים מפני כך, אומרים שאנחנו עומדים במקור ציבורית בלתי רגילה ולא כדאי להסתכן במחור בגלל פעילות ברמת הגולן. אני מבקש לא להתעלם מהצד החלוצי של ההתיישבות ברמת הגולן. תבחנו את הדברים כאנשי משק. שלוש שנים גרסנו שינינו והפסדנו 700 אלף לירות. את השנה הזאת נגמור מעל הקו האדום, נגמר לגמרי לא רע. הושקעו בזה מאמצים רבים. אני מבקש לשקול גם עניין זה.

כאשר חשמלאי יעזוב את המפעל, ימשיך לגור במקום וירוויח עוד אלף לירות בחודש, הוא ימשיך אחריו עוד כחור צעיר ששכנעתי אותו לבוא למפעל, וכן הלאה.

היו"ר ש. ארבל - אלמוזלינו:

קיימנו דיון יסודי. אני מציעה להצעות הסכום להוסיף שני סעיפים: א. ועדת האיכלוס תקבע חיוניות האיש במקום; ב. הועדה רשמה לפנייה דברי מנהל המחלקה להתיישבות שועדה משפטית בודקת ענין החכירה לדורות והרחבת בתים. אני מציעה שנאשר את הסכום באופן עקרוני ונוכל להניח את המסקנות על שולחן הכנסת.

ל. ריציאן:

לא השתתפתי בויכוח כי רציתי להביא הערותי כשנקרא את הצעות הסכום. לא עברנו את הצעת המסקנות. אי אפשר לקבל את המסקנות בלי דיון. אף פעם לא קיבלנו מסקנות בצורה כזאת, תמיד עברנו סעיף סעיף.

היו"ר ש. ארבל - אלמוזלינו:

כשהחומר אינו נשלח לחברי הכנסת לפני הישיבה אנחנו נאלצים לעבור כאן סעיף סעיף. הפעם שלחנו את החומר לחברים. רציתי אסנם להתחיל את הישיבה בקריאת ההצעה, אבל במקום זה קיימנו דיון רציני. החברים השמיעו הערות בעקבות הטיוטה של הצעות הסכום, ואני חושבת שהגענו לעסק השווה בדברים העמרוניים. הועדה עמוסה עבודה רבה, למה להכביר?

פ. גרופר:

הנושא הוא חשוב וצריך לשמוע את ההערות לסעיפים השונים אפשר לסכם בשבוע הבא. לי יש הערות לסעיף 10 - מדוע גם כאן מדובר על המחלקה להתיישבות?

י. ז. אסיר:

זו אחת הפעמים המעטות שקיבלנו חומר לפני הישיבה וכולנו עיינו בו. אילו היו הצעות לשינויים כלשהם, היינו מגישים אותן כראשית הישיבה ודנים עליהן. היה כאן דיון יסלא ומקיף.

אני מציע לאשר עקרונית את המסקנות ולבחור
ועדת ניסוח שתחליט על הניסוח שיונח על

א. אנטבי:

שולחן הכנסת.

מקבלת את ההצעה. המסקנות אושרו עקרונית
בתוספת שני הסעיפים שציינתי. חברים
בוועדת הניסוח: חה"כ אנטבי, גרופר, ארצלי-אלמוזלינו.

היו"ר ש. ארצלי-אלמוזלינו:

אשר לסעיף 10, הכנסת לא אישרה את ההצעה
של חה"כ גרופר להקים רשות מיוחדת, ואין כתובת בלעדי המחלקה להתיישבות.

כאשר חברים בוועדה מביעים משאלה לעבור
כאן על המסקנות, אי אפשר לראות בזה

ד. לוי:

נסיון הכבדה מצד סיעה מסוימת.

ג. חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 9) תשל"ה-1975

בישיבה האחרונה ביקשו גורמים ממשלתיים
לקיים בירורים נוספים בנושאים שהעלינו.

היו"ר ש. ארצלי-אלמוזלינו:

הויכוח היה על סעיף 5 בחוק הנכים. חה"כ דרובלס הציע שהרטרואקטיביות
תהיה מאז מלחמת ששת הימים, חה"כ דיציאן הציע 5 שנים. ביקשנו סמך
גלאס לנסח את הסעיף ברוח הקונסנסוס שהתגבש בוועדה.

י. גלאס:

הוראת המעבר תקרא כך:

8" (א) נכה שלפני פרסום חוק זה היה
זכאי לתשלום תגמוליו החל מיום שחרורו משרותו הצבאי או שהיה אפשר
להורות על תשלום לידיו החל מאותו מועד אילו בזמנו עמד בתקפו סעיף
18(ד) לחוק העיקרי, ישולמו לו התגמולים החל מיום השחרור כאמור או
מיום כ"ו באייר תשכ"ז (5 ביוני 1967), הכל לפי המאוחר יותר, ובלבד
שהגיש בקשה לכך לקצין התגמולים לא יאוחר משנה אחת מיום פרסומו של
חוק זה.

(ב) קצין התגמולים רשאי להורות
שהתגמולים לפי סעיף קטן (א) ישולמו החל ממועד מוקדם יותר ובלבד
שלא יקדם למועד שחרורו של הנכה משרותו הצבאי; בקשה לכך תוגש בד
בד עם הבקשה לפי סעיף קטן (א).

היו"ר ש. ארצלי-אלמוזלינו:

בזמנו פרסמנו בקומוניקט את המגמות
לתיקון. קיבלתי בעקבות זאת מכתב מאותו
איש שהלך לבית המשפט. אני רוצה לקרוא לפניכם את ההשגות שלו.

(קוראת את המכתב)

י. גלאס:

הוא כותב על תגמולים לנצרך. ההצעה שלי
טרחיקה לכת. הבינותי שהועדה רוצה לתת
שיקול דעת לקצין התגמולים לקבוע תאריך מוקדם יותר במקרים מסוימים.

ל. דיציאן:

אם איננו מסייגים באיזו שהיא צורה את
שיקול הדעת שניתן לקצין התגמולים, יכול
להיות בזה פתח להתדיינות בערכאות משפטיות ופנייה לבג"ץ. קצין התגמולים
בוודאי יתחשב במקרים מיוחדים, אבל לפתוח את דלתות בתי המשפט לדיונים
על מה שהיה מאז 1948, זה אולי טרחיק לכת יותר מדי.

א. נו"ב:

אם באותה תקופה האיש אושפז וכל טיפולו ומחסורו היו על המדינה, יתקבל שישלמו לו פעמיים, אפשר לקבוע סייג שאותם נכים שקיבלו אישפוזם וצרכיהם מהמדינה לא יקבלו תגמולים רטרואקטיביים, או שיהיה קיזוז.

י. קיזוז:

יש מקרים שנוסף לטיפול המדינה נשאה גם בהוצאות המשפחות; שפנו ללשכות הסעד.

י. גלאס:

לחבר הכנסת דיציאן, אינני יודע אם על ההחלטה שניסחתי יהיה ערעור לוועדת עררים או בג"ץ, אבת זאת אפשר לבדוק.

קצין התגמולים בבואו להחליט אם להעניק זכויות יתר הוא מבחינת רשות מוסמכת. בית המשפט שלנו החליט שמה שרשות מוסמכת כזאת רוצה לעשות היא צריכה לקבוע במדיניות באיזה מקרה תיתן ובאיזה מקרה לא תיתן. אם המקרה הוא חריג מהמבחנים שקבעה לעצמה הרשות המוסמכת, לא תהיה הרשות המוסמכת רשאית לדחות את הבקשה על הסף, היא תצטרך להכנס ולבדוק את העניין לגופו, שמא יש נסיבות יוצאות מן הכלל המצדיקות בכל זאת לספל בעניין. הכלל הזה נקבע לפני כ-23 שנים במשפט מנחה בעניני רשיונות למוניות.

אם המחוקק עצמו אינו מסייג את שיקול הדעת של קצין התגמולים, קצין התגמולים יצטרך לעשות את הדבר. הוועדה תקל הרבה על קצין התגמולים אם היא תקבע קריטריונים מסוימים.

לגבי אדם שקיבל אישפוז על ידי המדינה, גם אחרי 1967, האם יש הוראה כללית בדבר קיזוז במקרים כאלה?

י. תמיר: עד היום אין סעיף כזה.

בחוקי השיקום אנחנו משתמשים הרבה במושג "רשאי". קשה יהיה לקצין התגמולים לפעול לפי שיקולו, הוא לא יוכל לעמוד בפני הלחצים, אני חושב שבמקרה זה הוועדה צריכה לקבוע סייכים, כדי לא להכביד על קצין התגמולים. אני מבקש להוסיף ששיקול הדעת של קצין התגמולים יהיה בהתחשב בנטל הכספי שנשאו קרובי האיש לשיקומו.

ה. זיידל:

אני מבקש להזכיר את ההחלטות שקיבלנו בישיבה ביום 21 בנובמבר "אדם שבגלל המצב הקיים היום לא הגיש תביעה.....". הוועדה קיבלה את שלושת הסעיפים פה אחד. זו היתה פשרה בין הצעות חברי הוועדה.

אם נותנים סמכות לקצין תגמולים, צריך לתת לו סמכות בלעדית. אם לא סומכים עליו, אפשר לקבוע על ידו ועדה. איננו מגבילים את קצין התגמולים בשום סעיף של חוק נכות. מדוע דווקא כאן להגביל? יש להניח שבשיקוליו יתחשב גם בהוצאות הכספיות של המשפחה. אני מציע להשאיר את הנוסח כפי שהוצע על ידי מר גלאס, לא להוסיף התחשבות בהוצאות כספיות. יש להניח שקצין התגמולים יתחשב בכך.

חבר הכנסת דיציאן ביקש תמיד להקל, כשאנחנו מגיעים לסכום הוא מבקש להחמיר. אני מבקש ממנו עקביות.

י. תמיר:

עד היום אין בחוק קיזוז. אפשר לקבוע זאת במקרה של תגמולים רטרואקטיביים.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

רק הוצאות אישפוז, אם הנכה היה מאושפז במוסדות על חשבון המדינה, לא סעד שקיבלה

המשפחה.

א. פינק:

שאלה היא אם אפשר יהיה היום לקבל נתונים על הוצאות אישפוז לפני עשר שנים או יותר.

י. רוזן:

אפשר לקזז רק תקופות, לא סכומים. קשה לעשות החשבונות מדוייקת, אפשר להגיד שבעד התקופה שהאיש היה מאושפז על חשבון המדינה התגמול יהיה 20% או 50%.

ה. זיידל:

אפשר להגיד שקצין התגמולים בבואו לקבוע תגמולים רטרואקטיביים יקח בחשבון את ההוצאות שהיו למעשה למדינה על אותו נכה, אבל אסור לקבוע שהתגמולים יהיו רק 50%.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אין בעיות כאלה לגבי התקופה שמ-1967 ועד היום. אנחנו מדברים על התקופה שלפני 1967. אם חולה נפש היה מאושפז בבית חולים על חשבון המדינה ועכשיו תובעים בשבילו תגמול רטרואקטיבי, נשאלת השאלה אם המדינה צריכה גם לשאת בהוצאות האישפוז וגם לשלם תגמולים בעד אותה תקופה. קשה לעשות החשבונות, לפנות לכל המוסדות שבהם שהה האיש ולקבל נתונים על ההוצאות שהמדינה נשאה בהן כדי שקצין התגמולים יוכל לקזז אותן מהתגמולים. מבקשים לקבוע שאם האיש אושפז בבית חולים על חשבון המדינה, התגמול לא יהיה מאה אחוז אלא שפור אחר.

י. גלאס:

אם אומרים שבתקופה שמאז 1967 לא תהיה התערבות המחוקק והבעיה היא רק לגבי התקופה שלפני 1967, אני חושב שאין צורך בקביעה בחוק כי הבעיה יכולה לבוא על פתרונה בשיקול הדעת של קצין התגמולים.

ל. דיציאן:

קצין התגמולים רשאי לקבוע בכל מקרה ומקרה גם את גובה התגמולים.

א. פינק:

יש לו סמכות לקבוע שעורי החלום.

י. גלאס:

נוסיף את המלים: כולם או חלקם.

א. נויבק:

ומה על התקופה שאחרי 1967? צריך להיות הגיון בדברים.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

נציגי משרד הבטחון אינם רוצים להתעסק בתקופה שאחרי 1967.

ה. זיידל:

אם מקבלים את התיקון ולחקופה שלפני 1967 ישולמו התגמולים כולם או חלקם, בזה כבר קובעים שאחרי 1967 משלמים הכל. אני מציע לא להוסיף שום תוספת, להשאיר את העניין לשיקול דעתו של קצין התגמולים. לדעתי, אם היו למדינה הוצאות על הנכה גם אחרי 1967, אין סיבה לא לקזז. אני מציע לקבל את הנוסח האורגינלי של מר גלאס.

י. גלאס:

אם אתה רוצה לתת לקצין התגמולים שיקול דעת גם לגבי התקופה 1967 - 1976, צריך לומר זאת במלים מפורשות, כי לפי הצעת החוק לא ניתן לו שיקול דעת לתקופה שאחרי 1967.

ה. זיידל:

אני מציע לתת לקצין התגמולים שיקול דעת גם לגבי התקופה שאחרי 1967.

א. נויבק: לא יתכן שהמדינה תשלם פעמיים, פעם בעד האישפוז והטיפול ופעם שניה תגמוליים. זה נכון גם לתקופה שאחרי 1967.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: נוסף סעיף בענין קיזוז הוצאות. לתקופה שאחרי 1967 אפשר לקבל נחונים ולעשות את החשבון. לגבי התקופה שלפני 1967 יש סמכות לקצין התגמולים לשקול אם היו הוצאות למדינה על אותו נכה, מהו המצב הכלכלי של המשפחה.

אני מבקשת ממך גלאם לגסח תוספת בענין קיזוז הוצאות לתקופה מ-1967. נקבע קיזוז רק בקשר לאישפוז, לא סעד שקיבלה המשפחה. אפשר להכין את החוק לקריאה שניה ושלישית.

י. גלאם: אשלח נוסח מתוקן.

ג. חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 11) השל-ה-1975

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: הגענו עד סעיף 4 בעמוד 411 בחוברת הכחולה.

י. תמיר: במקום סעיף 10 לחוק העיקרי יבוא 10(א)(ב)(ג). (קורא את הסעיפים)

א. פינק: הורה שכול בודד מקבל 80% מהתגמול, וגם הורה שבן זוגו מהחזק במוסד או בית חולים יקבל 80% כמו הורה בודד. האחזקה במוסד היא על חשבון המדינה.

י. תמיר: בסעיף 5 יש הסבה גדולה. עד כה לפי סעיף 11 יכול היה הורה שכול שזקוק למוסד או לטיפול לקבל תגמול רק אם לא היה לו ילד העומד בדשות עצמו. עכשיו בוטלה הגבלה זאת, לפי פניית ארגון יד לבנים שטוען שילד אחד ואפילו הרבה ילדים לא יכולים לקיים הורה אחד, והמדינה תשלם את כל התשלום. השינוי הוא גם בסעיף 11א וגם ב-11ב.

קורא סעיפים 6 - מצנף לאלמנה שנישאה, ו-7 - תגמולים בעד יתומים כשהאלמנה נישאה)

ה. זיידל: האחוז שנקבע כאן הוא פחות מאשר בחוק המקורי.

י. תמיר: האחוז הוקטן אבל הסכום גדל כי נקבעה דרגה גבוהה יותר. קודם התגמול היה לפי דרגה י' ועכשיו יהיה לפי ט"ו.

א. נויבק: למעשה לקחו את הסכומים שרוצים לתת אותם ונתנו להם תרגום לדרגה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: סעיפים 6 ו-7 קשורים זה בזה. שמענו את דבריהן של נציגות של האלמנות שנישאו שנית והן גוללו את הבעיות. ביקשנו מן הממשלה לשקול כמה הצעות ולהביא לנו חוות דעת.

לצורך האלמנה נישאה מתחילים בענינה. התגמול נפסק בעד יתום אחד מקבלים 45% ובעד כל ילד נוסף רק 11%. צריך להביא בחשבון את הבעיות הקשות של אלמנה שנישאת לה ילדים מנישואיה הקודמים. בדרך כלל היא נישאת לאלמן או גרוש שיש לו ילדים משלו. אם היא נישאת לגרוש, הוא חייב בדמי מזונות. אם היא נישאת לאלמן

שיש לו ילדים, הם צריכים דירה גדולה יותר. אם הבעל החדש חייב דמי מזונות, קשה לו לפרנס את המשפחה החדשה במשכורת אחת. צריך לסייע לאלמנה להתמודד עם הבעיות הללו. מבחינת אוצר המדינה אין הפסד אם האלמנה נישאת שנית, כי אם התגמול שלה היה 3300 ל"י הרי אחרי נישואיה התגמול לילדים יהיה 1500 ל"י.

בישיבות קודמות הצענו לשקול כמה הצעות. הצענו לחשוב על אפשרות להאריך את התקופה שאלמנה יכולה לשוב ולקבל תגמולים במקרה שנישואיה השניים לא עלו יפה. כדי לא לגרום מתח מיותר בנישואים אלה מוטב להאריך את התקופה משלוש לחמש שנים, כדי שהפחד מפני הפסד התגמולים לא יהיה גורם לאי-תקינות חיי המשפחה. אולי להקטין את התשלום לאלמנה ולהגדיל את התגמולים לילדים. צריך לזכור כי כאשר הילדים נמצאים אצל האלמנה כל תשומת הלב מוקדשת להם, כשהיא נישאת דאגתה נחונה גם לבעלה וילדיהם נוספים, היתכנים נפגעים. צריך לתת פיצוי לילדים כדי שיקבלו מה שיכלו לקבל לפני הנישואים השניים. צריך להבטיח את חלקם של הילדים בדירה החדשה שנרכשת בסיוע דמי המענק והתמורה עבור הדירה הקודמת של המשפחה. הבעיות הן מורכבות. אולי אפשר להקטין את המענק ולהמשיך תקופה מסוימת בתגמולים, או להקטין את המענק ולהגדיל חלקם של הילדים. צריך לבחור באחת האפשרויות כדי לסייע לשתי המשפחות להתגבש מחדש. אם מעוניינים שיקום המשפחה, צריך למצוא דרך לסייע לה. איש מאתנו אינו מעוניין לעודד את התופעה שאלמנות חוששות להנשא שנית וחיות כידועות-בציבור. זה לא טוב גם בשביל היתומים.

ההצעות שקיבלנו יש בהן שיפור, אבל עדיין אין כאן פתרון לבעיות. ביקשנו ממשרד הבטחון וממשרד האוצר לשקול מה אפשר לעשות כדי לתקן את המצב.

א. פינק:

שקלנו, אבל כרגע יש לנו רק קו מנחה, אין הצעה מפורטת. אנחנו מודעים למכלול הבעיות הרגשיות, הכלכליות והחינוכיות שמתעוררות כאשר מקימים משפחה חדשה, מה עוד שבמקרים רבים האלמנות נישאות לאלמנים או גרושים. אבל אינני סבור שהבעיות ניתנות לפתרון על ידי תוספת של מאה או מאתיים לירות - ועל כך אנחנו מדברים. אשה עם ילד אחד מקבלת 2587 ל"י, ולאחר נישואיה מקבל הילד 1100 ל"י ההבדל הוא 1400 ל"י. המענק הוא לפי התגמול שלה. אבל יש גם צד שני למטבע, יש העדפה של הילד שאמנו נשאה שנית: חלקו של יתום שאמו לא נישאה שנית הוא 942 ל"י ואם נישאה יקבל היתום 1141 ל"י אם יש לאלמנה שני ילדים חלקם בתגמול הוא 1327, ולאחר נישואיה 1527 ל"י.

אינני יודע איזה קנה מידה אפשר לקבוע, אולי אפשר לבדוק אם הסכום הממוצע של מזונות שפוסקים בתי המשפט לאחזקת ילדים עולה על 1100 לילד אחד או 1500 לירות לשני ילדים.

לכל הסכומים שציינתי צריך להוסיף הוצאות נוספות שהמדינה נושאת בהן, בעיקר לחינוך על-יסודי וחינוך גבוהה. אי אפשר להגיד שאם נוסיף עוד מאה או מאתיים לירות זה כבר יבטיח את שלמות המשפחה החדשה. הקו המנחה יכול להיות להקטין את המענק המשולם לאלמנה עם נישואיה ולהגדיל את התגמולים ליתומים.

אין לנו שום התנגדות עקרונית או אידאולוגית להאריך את התקופה שאלמנה יכולה לחזור לקבלת זכויות. אני רוצה רק להעיר שהארכת התקופה עלולה להיות חמריץ שלילי לשלמות המשפחה, לא ברור אם הארכת התקופה תוסיף יציבות למשפחה. אפשר להניח שמה שלא מסתדר תוך שלוש שנים לא יסתדר גם בשנה הרביעית.

ל. דיציאן: לנמוק זה אין תוקף במקרה שהבעל השני נפטר.

א. פינק:
כולנו רוצים לשמור על זכויות האלמנות,
כולנו רוצים להיטיב עם אלמנות שנישאו שנית.
אבל מדובר באלמנות צעירות, הנישואים הראשונים נמשכו שנתיים, שנה או
אף פחות מזה, תקופה קצרה מזו שמדובר עליה לגבי הנישואים השניים.
איך לנו התנגדות להארכת התקופה.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אני מציעה להאריך את התקופה עד חמש שנים.

ה. זיידל:
הגענו לבעיה כאובה מאד, שאיננו יכולים לדון
בה רק מבחינה אדמיניסטרטיבית-טכנית. יחכך
שרצוי להזמין את שר הבטחון ולשוחח אתו על הדרכים לעידוד אלמנות לנישואים
רשמיים. קראתי בסטנוגרמה את דברי האלמנות, לא רק שחלק מאלמנות אינן
נישאות אלא יש שמתחילות בהליכי גרושין לפני תום שלוש שנים, כדי לחזור
לקבל תגמולים. אני מבקש לדעת אם יש סקר כמה אלמנות נישאו, כמה התגרשו.
אנחנו צריכים לדעת את הרקע כדי שנוכל לדון בנושא זה לעומקו.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אינני יודעת אם צריך להסריח לענין זה את
שר הבטחון, יושבים באן אנשים שעוסקים בנושא
ואפשר לבקש מהם נתונים.

ה. זיידל:
אני רוצה להציע לא לבטל את התגמולים, לבטל
את המענק. אבל כדי להציע הצעה כזאת אני
צריך לקבל נתונים. דרושה נכונות לשקול את הענין מיסודו.

י. תמיר:
למענק הנישואים יש גם כח משיכה.

ה. זיידל:
אפשר לתת אפשרות של היוון התגמולים.

א. נויבק:
60 חודשי תגמול הם 5 שנים של תגמולים מלאים,
שנותנים אותם בשתי נקודות זמן. זו היתה
דרישה של ארגון יד לבנים והאלמנות. אפשר ללכת לפתרונות ביניים, או
לתת ברירה. המענק כולו צמוד.

ל. דיציאן:
כשמקבלים סכום חד פעמי גדול הוא עלול
להתבזבז. 1500 לירות לחודש יכולות להיות
תרומה נכבדה לאחזקת המשפחה. יש מקרים שדרוש סכום גדול לקניית דירה.

עד עכשיו הלכנו בקו המקובל למקבלי פיצויים
מחו"ל. גם שם אפשר לחזור ולקבל פיצויים שתיים או שלוש שנים אחרי
הנישואים השניים, וגם שם יש מענק. הברירה יכולה להיות פתרון טוב.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: גם בישיבות קודמות ביקשנו נתונים, או לפחות
הערכה כמה אלמנות נישאו, כמה מהנישואים
עלו יפה, כמה התגרשו. צריך לבדוק את הדבר מדי פעם, כדי לדעת אם
נכונה הדרך שהולכים בה. נתונים בענין זה יסייעו מאד לקביעת עמדתה
של הועדה.

א. פינק:
אבדוק מה הנתונים המעודכנים שיש לנו על
מספר האלמנות שנישאו. כיום נעשים 18
מחקרים וסקרים שונים בקשר לנפגעים, אין מחקר ספציפי שמוקדש כולו
לנישואין או גירושין של אלמנות.

מה יכול משרד הבטחון לעשות כדי לעודד נישואים מחדש של אלמנות? צריך לעודד נישואים, כי זהו שיקום לאלמנה, אבל אנחנו מדברים על בעיה סבוכה ומורכבת. נוסף לחמריץ כלכלי יכולים לעשות ועושים דבר אחד, שהוא מוגבל מטבעו. לא באמצעות הכלים הארגוניים שלנו אלא באמצעות ארגונים התנדבותיים שונים שאנחנו מפעילים, מארגונים ויוזמים פגישות חברתיות. משרד הבטחון לא יכול לארגן מועדונים ומפגשים, אבל עושים זאת באמצעות ארגונים שונים, והיו גם תוצאות.

אולי אני שמרני, אבל לדעתי אם נישואים נבנים מראש על שיקולים חומריים, הסיכויים שלהם להצלחה קלושים מאד.

היו"ר ש.ארבלי-אלמוזלינו: איך זו אהבת נעורים. מגיל מסוים השיקולים הכלכליים הם חשובים.

א. פינק: אם אפשר לנושא רגשי להתייחס גם במידה מסוימת של הגיון ולמצוא את הסינתזה, נדמה לי שצריך לבדוק מה צריכה המדינה לעשות כדי להבטיח קיום הוגן למשפחה שיש בה שני ילדים או ילד אחד ללא אב או עם אב חורג, אם מה שנותנים היום מספיק או לא מספיק. גם לגבי אלמנה שלא נישאה נקבע שלא מנסים לפצות אותה לא על כאב ולא על אבדן בעל זאב, אלא מנסים להבטיח לה ולילדיה קיום הוגן.

נבדוק את הנתונים העדכניים ונמסור אותם לוועדה. ננסה להכין הצעה שתגדיל את התשלומים ליתומים על חשבון המענק החד-פעמי.

היו"ר ש.ארבלי-אלמוזלינו: אני מבקשת להציע לנו כמה הצעות אלטרנטיביות.

א. נויבק: אני רוצה לומר לחברי הכנסת כי חלק מההצעות הועלו לאחר דיונים עם ארגון יד לבנים ועם אלמנות. מרבית האלמנות רוצות במענק. הצבא שלנו הוא צעיר והאלמנות הן צעירות, רבות מהן מתחת לגיל 28. בגיל זה האלמנט הרגשי עדיין חשוב, לא רק השיקול הכספי.

היו"ר ש.ארבלי-אלמוזלינו: נקבל נתונים והצעות ונחשוב על הדברים. הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 13.10.